

Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Özkarakoç, Ö. (2019). "Türk Kültür Coğrafyasının Ortak Değeri Nasreddin Hoca'nın Bazı Heykelleri Üzerine Değerlendirmeler", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1): 157-175

Geliř Tarihi / Received Date: 10.12.2018

Kabul Tarihi / Accepted Date: 26.12.2018

Arařtırma Makalesi

TÜRK KÜLTÜR COĞRAFYASININ ORTAK DEĞERİ NASREDDİN HOCA'NIN BAZI HEYKELLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER*

Dr. Öğr. Üyesi Özcan ÖZKARAKOÇ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi

ozkarakocozcan@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4086-8176

Öz

Nasreddin Hoca, mizahi eleştiri becerisi ve öz eleştiri anlayışı ile yüzlerde tebessüm dolu izler bırakan, Türk mizah karakteri ve ölümsüz bilge bir kişidir. Ünü batıda ve doğuda Türk kültür coğrafyasının sınırlarını aşmış neredeyse tüm dünyada Türk mizah anlayışının temsili olan bir halk filozofu olarak anılmaktadır. Gerçekte yaşıyıp yaşamadığı tartışmaları bir tarafa dursun, kıvrak zekâsı ve mizahi tavrıyla, gerçekte ona ait olduğu bile şüpheli olan onlarca fıkraya konu edilmiştir. Doğuda Orta Asya'dan, batıda Avrupa'ya, kuzeyde Sibirya'dan güneyde Kuzey Afrika'ya kadar, adından bahsedilen Nasreddin Hoca, farklı kültürlerde çeşitli isimlerle anılmış, şöhreti nice nesilleri aşmış olan bu coğrafyalarda değişik suretlerle plastik sanatlara da konu edilmiştir.

Bu çalışmada, geniş bir coğrafi yelpazede Nasreddin Hoca'ya atfedilen bazı heykel çalışmalarını kültürel farklılıklar, tipolojik özellikler ve plastik çözümleme yaklaşımları gözetilerek incelenmiştir. Tarihi belge ve dokümanlar olmaksızın, dilden dile nesillerdir süre gelen Nasreddin Hoca mizahının, kültürel farklılıklar bağlamında, heykel sanatçıları nasıl bir izlenim oluşturduğu nitel olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nasreddin Hoca, Heykel, Mizah.

THE EVALUATIONS ABOUT SOME STATUES OF NASREDDIN HODJA WHO IS THE COMMON VALUE OF TURKISH CULTURAL GEOGRAPHY

Abstract

Nasreddin Hodja is a Turkish humor character and an immortal wise person who leaves smiles on faces with a sense of humor and self-criticism. He is called a folk philosopher who represents Turkish sense of humor all over the world and his fame has crossed the boundaries of Turkish Cultural Geography in the West and East. Ignoring the fact that whether he lived or not, he has been subject dozens of Jokes which unsurely belong to him, with his quick wit and sense of humor. From Central Asia in the east to Europa in the west, from Siberia in the north to North Africa in the sought, Nasreddin Hodja has been named virtually in different cultures, o subject of plastic arts with different types in the geographies where Nasreddin Hodja's fame exceeds many generations.

In this study, some of the sculptural works attributed to Nasreddin Hodja in a wide geographical spectrum were examined by considering cultural differences, typological features and plastic analysis approaches. Without historical papers and documents, Nasreddin Hodja's humor, which has passed from language to language during generations, has been evaluated qualitatively how to form an impressions on sculptors in the context of cultural differences.

Keywords: Nasreddin Hodja, Sculpture, Humor.

* Bu çalışma, 10-12 Ekim 2018 tarihlerinde Biřkek-Kırgızistan'da düzenlenen, Uluslararası Orta Asya Âlimlerinin İşlam Medeniyetine Katkıları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

“Bir gün Nasreddin Hoca” ya da “Nasreddin Hoca bir gün” şeklinde başlayan, güldürürken düşündüren ama her daim kıssadan hisse öğretilerle dolu, onlarca fikranın özünde imge karakter olarak beliren, keskin zekâya sahip, hazır cevap bilgin aynı zamanda ebedi gezgin bir kişidir Nasreddin Hoca. Yediden yetmiş yediye onun kısa ve öz fıkralarındaki lirik söylemle tebessüm eden her insanın zihninde farklı ama ilginç biçimde de ortak bir karakteri yansıtmaktadır çoğunlukla. Bu ortak karakteri akıllarda ölümsüzleştiren belki de kültür olarak tanımladığımız maddi ve manevi değerlerle şekillenmiş, Anadolu insanının genel karakteri ya da sosyolojisidir aslında. Öyle ki; ya ailemizde, ya mahallemizde ya da köyümüzde, Nasreddin Hoca’yla bağdaştırılabilecek tavır ve davranışları sergileyen bir zât mutlaka karşımıza ya çıkmıştır ya da çıkan birilerinin söylemleriyle akıllarımızda canlanmıştır (Görsel-1).

Görsel-1. 17. Yüzyıl Nasreddin Hoca Minyatürü (Topkapı Sarayı Müzesi TSMK H.2142,y.24 numaralı bilinen ilk Nasreddin Hoca minyatürü).

https://www.selcuk.edu.tr/nasreddin_hoca_uyg_ve_ars_mrkz/birim/web/sayfa/ayrinti/40791/tr

Oldukça büyük kavuğu, uzun ve işlemeli kaftanı, bol, dökümlü şalvarı ve çarığı, çoğunlukla da kendisiyle zıt yönde betimlenen merkebiyle, Anadolu coğrafyasında yaşayan hemen herkesin tanıdığı “Ak Sakallı” ihtiyar gezgindir. Gezginliği, mecaz ifadeyle dilden dile, gönülden gönüle ve diyardan diyara ulaşan bir menzile işaret etmektedir.

Menzil sınırları aşan, nesilleri birbirine bağlayan, gönüllere taht kuran Nasreddin Hoca anıldığı coğrafyalarda nice sanatçıya konu olmuştur. Ders kitaplarında, görsel ve yazılı mecmualarda, çizgi animasyonlarda, ressamların tuvallerinde, heykeltıraşların malzemelerinde ve nice farklı mecrada kült bir imgeye dönüşmüştür. Bu bağlamda, makale “Nasreddin Hocayı” konu alan bazı heykel çalışmaları üzerine odaklanmaktadır. Nicel açıdan Nasreddin Hoca’yı konu alan

birçok heykel görseline ulaşılmış olup, sanatçıları tespit edilmiş olan dört heykel, nitel bir değerlendirmeyle ele alınmıştır.

Heykeller, kültürel farklılıklar, tipolojik özellikler ve sanatçıların eserlerindeki plastik çözümleme yaklaşımları gözetilerek incelenmiştir. Araştırmada amaç; dilden dile, nesillerdir süre gelen Nasreddin Hoca mizahının, kültürel farklılıklar bağlamında, heykel sanatçıları nasıl imgeye dönüştüğünün yorumlanmasıdır.

Türk toplulukları arasında büyük bir yaygınlığa ve öneme sahip olan Nasreddin Hoca, Türk kültürünün yaygın olduğu coğrafyaların kendinden bilerek benimsediği ortak bir şahsiyet konumundadır. Nasrettin Hoca Türkmenistan'da Türkmen, Kırgızistan'da Kırgız, Azerbaycan'da Azeri, Kazakistan'da Kazak, Özbekistan'da Özbek olarak kabul edilip benimsenmiştir. Bu şekilde her toplumda kabul görüp, o toplumdan biri olarak benimsenmesi aslında Nasreddin Hoca'nın değer yargıları ve anlatılarındaki evrensel içeriklerdir. Bu sadece Türk dünyası coğrafyası için geçerli bir durum olmayıp, farklı toplumlarda da Hoca'nın anlatılarının kabul görüp benimsendiğinin göstergesidir. Buradan çıkartılması gereken netice, hocanın evrensel içerikli sosyal konulara değinmesidir. Bu sosyal konular sadece Türk toplumunun genel-geçer kurallarına değil, bütün insanlığa hitap etmektedir (Karaçalı, 2107: 243).

Nasreddin Hoca, fıkralarındaki imaja göre; bilge, danışman, halk savunucusu, halk kahramanı, kültür kahramanı, sosyal eleştirmen, uzlaştırıcı şahıs, terapist, nükteci, söz ustası, yönetim danışmanı, lider koçu olarak yüz yıllardır Türk ve dünya insanının fıkra tipi olma başarısını sürdürmüş ve bu sayede evrensel bir kimliğe bürünmüştür. Bununla beraber Nasreddin Hoca fıkralarında; sosyal adaletsizlik, insan hakları, ekonomik haksızlıklar gibi evrensel konularla ilgili eleştiri görevini üstlenmiş, halkın olaylara karşı duyarlılığını temsil yetkisini yüklenmiştir. Toplumsal sorunlar karşısında gösterdiği yapıcı eleştirileri, sorun çözücü kişiliği, en sert ve hassas konulardaki hoşgörüsüyle Nasreddin Hoca, evrensel insan gerçeğini Türk irfanı ile yaşayan "örnek bir insan" tipidir (Gülin'den akt., Aslan, 2011: 42).

Tüm bu özelliklerinden dolayı Nasreddin Hoca, zaman ve mekân sınırlarını aşarak Türk kültürünün yaygınlık kazandığı ve yaşadığı hemen her coğrafyada ve dönemde Türk milletinin düş gücünde eşsiz bir yer edinmiş ve toplumsal hafızadaki vazgeçilmez konumunu günümüze kadar yaşatabilmiştir. Böylece de toplumu geçmişten geleceğe taşıyan önemli bir folklorik imge haline gelmiştir (Özdemir'den akt., Aslan, 2011: 42).

Nasreddin Hoca, Türk mizah belleğini ve bilgeliğini, yeni coğrafyalara ve medeniyetlere taşımış, onun adıyla anılan fıkra külliyyatı, insanlığın kültürel mirası ve belleği haline gelmiştir. Bu miras bellek, asırları aşan kendi mizahi zaman diliminde farklı unsurları, motifleri, düşünceleri ve aktörleri, uyum içinde yaşatmaktadır. Nasreddin Hoca, kendi zamanını yaratarak farklı asırlarda

yaşayan insanları, aynı mizah topluluğu içinde toplayabilen bir zirve şahsiyettir. Asıl gücünü ise kendi yarattığı ya da O'nun merkezinde oluşturulan mizahi zamandan, bağlamdan ve iletişimden, daha da önemlisi kolektif mizah belleğinden almaktadır. Nasreddin Hoca benliğinde, insanlığın ortak mizah belleği yaratılmış ve yaşatılmıştır. O, her türlü kültürel bağlamın ve zamanın içinde var olmayı ve iletişim kurmayı başarmıştır (Özdemir, 2008: 12,13).

Türk kültür coğrafyasında çok sevilen Nasreddin Hoca tipi, anıldığı coğrafyalara göre şekillenmiş, anlatan ve dinleyenlere göre değişikliğe uğramış, olaylara göre yeni örneklerle zenginleştirilmiştir (Sakaoğlu'ndan akt., Görkem, 2012: 91).

Nasrettin Hoca'yı Uygurlar Nesirdin Efendi, Azerbaycan Türkleri Molla Nasreddin, Özbekler Nesriddin Afandi, Tacikler Efendi, Türkmenler Ependi, Tatarlar Nasreddin Oca, Gagavuzlar Nastradin, Kazaklar ise Koja Nasreddin şeklinde isimlendirmektedir (Gülşen, 2012: 1866). Ayrıca, Kırgızistan'da Apendi, Karakalpaklarda ise Hojanasreddin olarak bilinmektedir (Alptekin, 2011: 22).

2. NASREDDİN HOCANIN HAYATI

Alptekin'e göre (2011: 21-22) bugünkü araştırmalar doğrultusunda Nasreddin Hoca'nın 1208 yılında Türkiye'nin Eskişehir ili, Sivrihisar ilçesinin Hortu (Nasreddin Hoca) beldesinde doğduğu, 1236-1237 tarihlerinde Konya ili Akşehir ilçesine göç ettiği ve orada 1284-1285 tarihlerinde öldüğü kanaati yaygındır. Hazar Denizi'nin doğusunda ise Hoca'nın, Özbekistan'ın Buhara ilinin Şirini köyünden, Şarmamat ve karısının duası sonucunda bir saksının içerisinde bulunduğu, 90 gün boyunca tüm aramalara rağmen gerçek anne ve babası bulunamayınca da kendilerine evlat edindiklerinden söz edilmektedir.

Babası Hortu köyü imamı olan Abdullah Efendi, annesi aynı köyden Sıdika Hatun'dur. Nasreddin Hoca ilk derslerini babasından almıştır. Daha sonra Sivrihisar Müftüsü Hasan Efendi'nin "Mecmua-yı Maârif" adlı tamamlanmamış eserinden, hocanın Mutasavvıf Seyyid Muhammed Hayrânî'nin talebesi olduğu ve hocasının Akşehir'e göç etmesi nedeniyle, onun da eğitim için buraya gittiği belirtilmektedir (Gülşen, 2012: 1865).

Akşehir'de oturduğu yıllarda birkaç defa evlenip çoluk-çocuk sahibi olduğu rivayet edilen Nasreddin Hoca, bu dönemde cami ve mescitlerde cerr hocalığı, imamlık, vaizlik, hatiplik, mahkemelerde kadılık ile medreselerde müderrislik görevleri yapmıştır (Cenikoğlu, 2014: 240).

Şahin (2010: 136), Türkmen Şamuhammedov, "Ependi'nin" doğu halklarının Arap halifeliğine karşı verdiği özgürlük mücadelesi esnasında ortaya çıktığını savunmaktadır. Yakup Nasırlı ise Nasreddin Hoca'nın 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başında yaşadığını ileri sürer ve bu görüşünü doğrulamak için Nasreddin Hoca ile Timur

arasında geçen bazı fıkraları örnek göstermektedir. Türkmenistan'da Nasreddin Hoca'nın, Özbek, Azeri, Tatar vb. diğer pek çok halkta var olduğu ve her halkın Nasreddin Hoca'yı birtakım değişikliklerle benimsediği fikri kabul görmüş, bu konudaki araştırmalar Nasreddin Hoca'nın ve fıkralarının kökeninden daha ziyade yayılma alanları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Sovyetler Birliği döneminde Doğu Türkleri arasında yaşadığına inanılan Nasreddin Hoca'nın günümüzdeki değişim ve iletişim sonucunda Türkiyeli olduğu kabul görmeye başlamıştır (Alptekin, 2011: 21-22).

3. BİR SANAT İMGESİ OLARAK NASREDDİN HOCA

Heykel sanatçısı herhangi bir yaratıcı insan gibi, gizemli bir dünyanın hafif baskısı altında gerilimi benliğinde hisseden canlı gerçekler ve olaylar ile doludur. Üretirken her an eşsiz duyarlılık ve üst düzey bilişsel seviyede yaşayan ve bir sonraki dakikada nereye savrulacağını bilmeksizin eserine odaklanan, keskin ve kararlı azmi ortaya koymaktadır.

Bu azmi sayesinde sayısız tasarı, düş ile gerçek arasında, zihninde berraklaşarak ilk izlenimlerin heyecanında somutlaşır ve esere dönüşür. Eser, çoğunlukla sonucu sanatçısı tarafından kestirilse de, zor ve yorucu bir serüvenin sonunda yaşanan kısa süreli zafer anının habercisi gibidir. Kazananı olmayan kavganın gizli ve tek galibidir. Bu kavga, ruh ve beden arasındaki amansız mücadeleyi tanımlamaktadır. Beden, zaferin coşkusunu, eseri bitirmiş olmanın hazzında yaşarken, ruh bu duyguyu kusursuzluğu yakalayamadığını hissettiği anda ve buruk bir biçimde deneyimler. O ana kadar sanatçısına ait olan eser artık, başka insanlar içinde anlam ifadeye etmeye başlamıştır. Sanatçı çok kısa süreli duyduğu hazzın mutluluğunu yaşar ve beden, adeta ruhun hizmetinde bir köle gibi ona adanmışçasına yeniden çalışmaya başlar. Ünlü Türk heykel sanatçısı Hüseyin Anka Özkan'ın ifadesiyle sanatçı “bir esere başlamadan önce kendi iç dünyasında devri âleme çıkar. Uçsuz bucaksız bir deryanın ortasında tek başına, kendisini nelerin beklediğini bilmeden”. Bu duygu her defasında ve yeniden sanatçıyı üretmeye sevk eden içsel bir dürtüdür.

Heykel sanatçısı için bu durum diğer plastik sanat dallarından biraz daha farklı gerçekleşmektedir. Heykel, üç boyutlu olma özelliğiyle hacmen, kendisini izleyen alımlayıcısıyla aynı mekânı paylaşmaktadır. Bu durum ona olan ilginin şiddetini ve süresini farklılaştırabilmektedir. Söz konusu olan figüre öykünen bir kompozisyon olduğunda, sonuç daha da farklılaşabilmektedir.

Konu, namı diyarları aşan Nasreddin Hoca olduğunda, imgenin çoğunlukla mizahi yönde ifade edildiği eserlerde, alımlayıcıyla sanat eseri arasında kurulan bağ farklı bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda figüre öykünen düzenlemeleriyle “Nasreddin Hoca” imgesini

ele alan Yakov Yosifovich Shapiro, Metin Yurdanur, Katib Safar oğlu Memmedov ve Ivan Vladimirovich Korzhev'in heykelleri alımlayıcı, eser ve sanatçı arasındaki bu etkileşim sürecini tanımlayacak uygun örnekler olarak görülmektedir. Sanatçı bilgileri ve uygun görsellere ulaşma imkânı sağladığı için makale, bu sanatçıların eserleriyle sınırlandırılmıştır.

Yakov Yosifovich Shapiro (Görsel, 2), Özbek asıllı bir Rus vatandaşıdır. Heykeltıraş 1937 yılında Olevsk, Zhytomyr bölgesinde doğdu. Bir dönem Margilan'da yaşadktan sonra ailesiyle Taşkent'e taşındı. 1944'te memleketine geri dönerek sanat eğitimi aldı. Kiev Sanat Okulu'ndan mezun olduktan sonra St. Petersburg'daki I. Repin, Devlet Akademik Sanatlar, Heykel ve Mimarlık Enstitüsü'ne girdi ve burada eğitimini tamamladıktan sonra mezun oldu. Sovyet ve Rus heykeltıraş Mikhail Konstantinovich Anikushin'in öğrencisidir (Matveeva, 2015).

Görsel-2. Yakov Yosifovich Shapiro, <https://mytashkent.uz/2012/09/15/yakov-shapiro/>

Yakov Yosifovich Shapiro'nun gerçekleştirdiği anıt Özbekistan'ın Buhara kentinde kamuya açık bir alanda sergilenmektedir. Doğal ölçeklerinde birebir çalışılan heykel, alçak kaidenin üzerinde konumlandırılmış, dolayısıyla izleyicilerle heykel arasındaki ilişki kuvvetlendirilmiştir. Heykel kent komitesinin isteğiyle tasarlanmış ve 1979 yılında tamamlanarak yerine konmuştur.

Shapiro heykelin kompozisyonunu oluştururken, Nasreddin Hoca figürünü merkebiyle beraber kurgulamıştır. Kendi anılarında, heykelin yapımı esnasında gerçek bir merkebi model olarak kullandığını anlatarak, ebedi karakterin yorumunun onunla daha zengin ve anlamlı olacağına olan inancına vurgu yapmıştır. Hoca'yı merkebiyle aynı yönde betimleyen Shapiro, geleneksel Özbek kültürünün giyim-kuşam özelliklerini bu eserinde sergilemiştir.

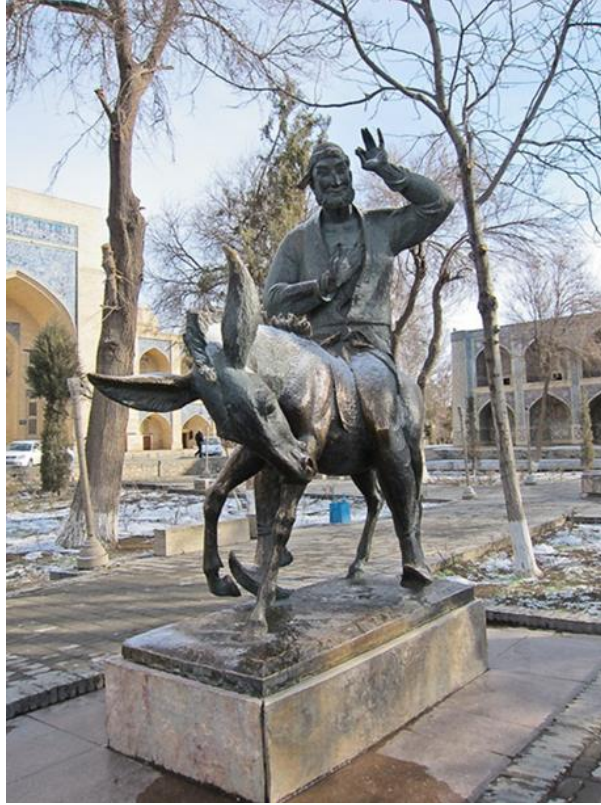
Mutlu bir şölen havası ve kahkahalarla dolu iyi bir şakanın, Özbek yaşamının önemli bileşenleri olduğuna vurgu yapan sanatçı, heykelde Hoca'nın izleyicisiyle kurduğu iletişim dilinin ana unsuru olduğuna işaret etmektedir. Heykelde, kendi başına hareketsiz ve sert anıtsal bir duruş yerine, sosyolojik içerikli bir gönderme ve devinim söz konusudur. Böyle bir

yaşam felsefesi, ulusal ya da evrensel bir karakterin özel niteliklerini Özbek halkının benliğinde şekillendirmiştir: konukseverlik, açıklık, misafirperverlik, hoşgörü, şaka yapma ve şakayı sevme yeteneği bu özellikler arasında sayılabilmektedir.

Figür kendi soluna hafifçe dönerek sağ elini göğsünün üstüne koymuş, sol elini ise baş hizasında yukarıya doğru kaldırmıştır. Sol elinin parmakları arasında tuttuğu madeni parayı, kendisini izleyen kalabalığa bir şey anlatırcasına doğal bir biçimde göstererek bu bölgeye vurgu yapmaktadır. Baş bölgesindeki sargı, üzerindeki uzun kaftan, paçaları yukarıya doğru sıyrılmış şalvar ve ayak parmaklarının ucunda tuttuğu ve düşmek üzere gibi tasvir edilen terlikleriyle adeta dünyayı umursamayan bir tavır sergilemektedir. Çekik gözleri ve çember sakalıyla, Özbek İnsanın genel karakteristiğini ustaca yansıtmaktadır (Görsel, 3-4).

Görsel-3. Yakov Yosifovich Shapiro “Nasreddin Hoca” Detay. <https://vsuete.com/uzbek-folklore-character-nasreddin-hodja-monument/>

Görsel-4. Yakov Yosifovich Shapiro “Nasreddin Hoca” <https://nursalam.wordpress.com/2011/08/04/>

Görsel-5. Yakov Yosifovich Shapiro “Nasreddin Hoca” <https://turancografyasi.files.wordpress.com/2014/03/bgm13rbimaagzaz>

Nasreddin Hoca mizahının plastik yorumundaki kurgusal özellikler -ki bunun en güzel kanıtı, heykelin etrafında bulunan kişilerin (Görsel, 5) karakteristik özelliklerinde görmek mümkün- sanatçının, Hocayı yorumlamada gösterdiği başarının ispatı niteliğindedir. Karakteristik özellikleriyle Nasreddin Hoca, o coğrafyada doğmuş, yetişmiş, onlar gibi giyinen, gülen kısaca her haliyle halkın içinden bir birey olarak benimsenmiştir.

Değerlendirmesi yapılan diğer bir heykel, Türk heykel sanatının önemli isimlerinden Metin Yurdanur'a aittir. Metin Yurdanur, 1951 yılında Sivrihisar'da doğdu (Görsel, 6). Çocukluk ve gençlik yıllarını burada, üç bin yıllık Frigya, Roma ve Selçuklu uygarlıklarının kalıntıları arasında geçirdi. Babasının demir atölyesinin bahçesinde bulunan 19. ve 20. yüzyıllara ait antika niteliğindeki materyallerle oyunlar oynadı. Binlerce yıllık tarihi eser ve antikaların etkisiyle üç boyutlu formlara ilgi ve sevgi duymaya başladı. Üniversite aşamasında, sanatla ilgili bir bölümü seçmesi bu temele dayandırılabilir (Yurdanur, 2018).

Görsel-6. Metin Yurdanur <http://metinyurdanur.com.tr/tr>

1972 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nden mezun oldu. 1972-1978 yılları arasında öğretmen okulu ve liselerde öğretmenlik, 1978-1981 yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nde modelaj öğretmenliği yaptı. 1981 yılında serbest çalışmaya başlayan sanatçının dünya çapında 100'den fazla heykeli bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı Almanya, Japonya, Macaristan, Libya, Türkmenistan, Moğolistan ve Küba'da bulunmaktadır.

Bu çalışmada Metin Yurdanur'un Ankara Gar Meydanında yer alan "Miras" isimli heykeli Nasreddin Hoca bağlamında değerlendirilmiştir. Heykel 1979 yılında tamamlanarak meydana yerini almıştır. Alışlagelmiş Nasreddin Hoca tasvirlerinin aksine heykel kavramsal bir içerikle kurgulanarak modellenmiştir. Heykelin plastiğindeki soyutlama eğilimi, geometrik bir gölge dizilimiyle sert yüzey farklılıkları meydana getirmiştir. Bu durum heykelin algılanmasındaki tavrı, kütle olarak daha sert ve belirgin bir çizgiye taşımaktadır. Plastik anlamda sert konturlara sahip olan heykel bu yapıyla anıtsal bir görünüm kazanmaktadır.

Yurdanur “Miras” heykelini kendi ağzından şöyle yorumlamaktadır.

“Nasrettin Hoca benim hemşerim, işlerimde önemli bir yere sahip. 1979 yılında bu heykeli tasarladım. Hitit Aslanı, Anadolu’nun bir gerçeği, binlerce yıl öncesinden gelen temsilimizdir. Nasrettin Hoca’nın Karakaçanı’na ters binmesiyle ilgili bir öyküsü var. Herkese göre farklı yorumlanmış bu öyküdeki genel tavır, Nasrettin Hoca’yla ilgili çalışmamda bana da esin kaynağı oluşturmuştu. Aslana ters binme esprisini bende o şekilde anlattım. Kùltürler bir zincirin halkası gibidir. Kızilderililerin dokuduğu kilim Anadolu’da dokunan kilimine benzer. Kùltürleri koparamazsınız. Bu yüzden Nasrettin Hoca’yı Hitit Aslan’ına bindirdim.” (Dölen, 31 Temmuz 2017).

Nasreddin Hoca, Yurdanur’un çalışmasında Hitit kültürüyle adeta bütünleşmiş, sakallarında ritmik tekrarlarla sağlanan dokularla adeta zamanda yolculuk yapan bir seyyah misali geçmiş ve gelecek arasında bir yerlerde vücut bulmuştur (Görsel,7-8-9).

Görsel-7. Metin Yurdanur “Miras” <http://wikimapia.org/24651679/tr/Miras-Heykeli>

Sanatçının ebedi gezgin Nasreddin Hoca’yı betimleme biçimi, Anadolu coğrafyasının binlerce yıllık kültür geçmişindeki katmanların bir sentezini ifade eder niteliktedir. Heykelin plastiğindeki sanatsal tavır, O’nu geçmişle bugünü, bugünle geleceği birbirine bağlayacak bir zincirin halkasına dönüştürmüştür.

Görsel-8. Metin Yurdanur "Miras" <http://wikimapia.org/24651679/tr/Miras-Heykeli#/photo/4346134>

Görsel-9. Metin Yurdanur "Miras" <http://elkoalos.blogcu.com/ankara-nasrettin-hoca-aniti/5127730>

Yurdanur'un heykelinde, Nasreddin Hoca'nın iri kavuğunun altında gölgelenen yüzündeki dingin, bilge ve nüktezen kişiliğinin izlerini görmek mümkündür. Sanatçının; Nasreddin Hoca karakterini, Kimerik Hitit Aslanının plastik yapısıyla benzeştirme noktasında yakaladığı üslup; tema, kompozisyon, plastik ve estetik açıdan değerlendirildiğinde, heykeli diğer örneklerden farklı kılmaktadır (Görsel, 10-11).

Görsel-10. Metin Yurdanur “Miras”, Heykel Yapım Aşamasında <http://metinyurdanur.com.tr/tr/secilmis-eserler>

Görsel-11. Metin Yurdanur “Miras”, Heykel Yapım Aşamasında <http://metinyurdanur.com.tr/tr/secilmis-eserler>

Bir diğer sanatçı Katib Safar oğlu Memmedov 10 Ekim 1963 tarihinde Kirovabad-Azerbaycan’da dünyaya gelmiştir. Kharkov Sanat - Endüstri Enstitüsü, Heykel Fakültesi’nden 1993 yılında mezun olmuştur. 1993 yılından bu yana aynı fakültede öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir. Çalışmalarına Ukrayna’da devam eden sanatçı Ukrayna Sanatçılar Birliği Üyesi ve Ukrayna Onur Sanatçısı unvanıyla nitelendirilmektedir. Sanatsal üretime dönük ilk deneyimleri çok küçük yaşlarda başlayan Memmedov (Görsel, 12), gelenekten beslenen bir üretim tarzını benimsediğini her fırsatta dile getirmektedir (Memmedov, 2018).

Görsel-12. Katib Safar oğlu Memmedov, <http://artsho.gallery/info/rubrika/avtor/19-katib-mamedov>

Memmedov'un gerçekleştirmiş olduğu "Nasreddin Hoca" figürü kilden modellenmiş ve bronz olarak dökülmüştür. Hoca eserde, birçok fıkrasında kendisiyle beraber anılan merkebiyle birlikte ve oldukça tanıdık gelen bir şekilde kompoze edilmiştir. Merkebin üzerinde ters bir biçimde tasvir edilen figür, kendi solundan arka tarafa doğru hafifçe dönmüştür. Sağ elinde avcunun içinde tuttuğu tesbihle, işaret parmağının konumlandırılma biçimi, heykelin baskın vurgu noktası olarak dikkatlerin buraya toplamasına neden olmaktadır. Sol elinin içinde yer alan ve açık bir biçimde tasvir edilen kitap, Hocanın bilgeliğine gönderme yapan bir ara unsur olarak yorumlanmaktadır (Görsel, 13).

Görsel-13. Katib Safar oğlu Memmedov, "Nasreddin Hoca" <http://www.wikiwand.com/ru>

Oldukça detaylı bir biçimde ele alınan figürlerin plastiğinde yer alan detaylar, sanatçının doğa gözlemindeki ustalığını gözler önüne sermektedir. İri kavuğu, işlemeli

gömleği, bol ve dökümlü, şalvarı ve terlikleriyle kültürel kimliğini ve yaşadığı anın ruhunu olanca coşkusuyla izleyicisine iletmektedir. Nükteli ifadenin oluşturduğu neşe dolu anın izlenimini veren heykel, fantastik bir dünyanın kapılarını aralar niteliktedir (Görsel, 14,15).

Görsel-14. Katib Safar oğlu Memmedov, “Nasreddin Hoca”, Detay <http://www.wikiwand.com/ru>

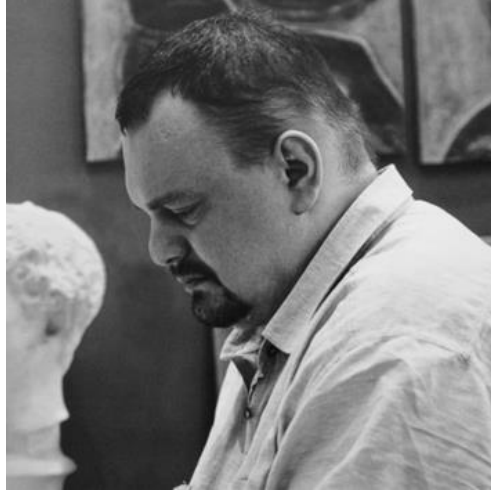

Görsel-15. Katib Safar oğlu Memmedov, “Nasreddin Hoca”, Detay <http://www.wikiwand.com/ru>

Merkebin sağ tarafından arkaya doğru dönerek yaptığı harekette ki ifade, Hoca'nın söylemine verdiği onaylayıcı bir jسته işaret etmekte ve merkebi adeta kişileştirmektedir. Merkebin kuyruğunda yer alan kedi figürünün tasviri ve genel kompozisyon özellikleri ile heykel fantastik bir animasyon kahramanına dönüşmektedir. Sanatçı eserinde, Nasreddin

Hoca'nın sakalları, kısık ve çekik gözleriyle Asyalı kimliğini ustaca tasvir etmiştir. Kurnazca gülümsemesinde beliren eksik diş, merkebin sırtında yer alan testi ve organla bağlanmış heybe, kaftanda yer alan motifler, heykele eşsiz değer ve zenginlik katmıştır.

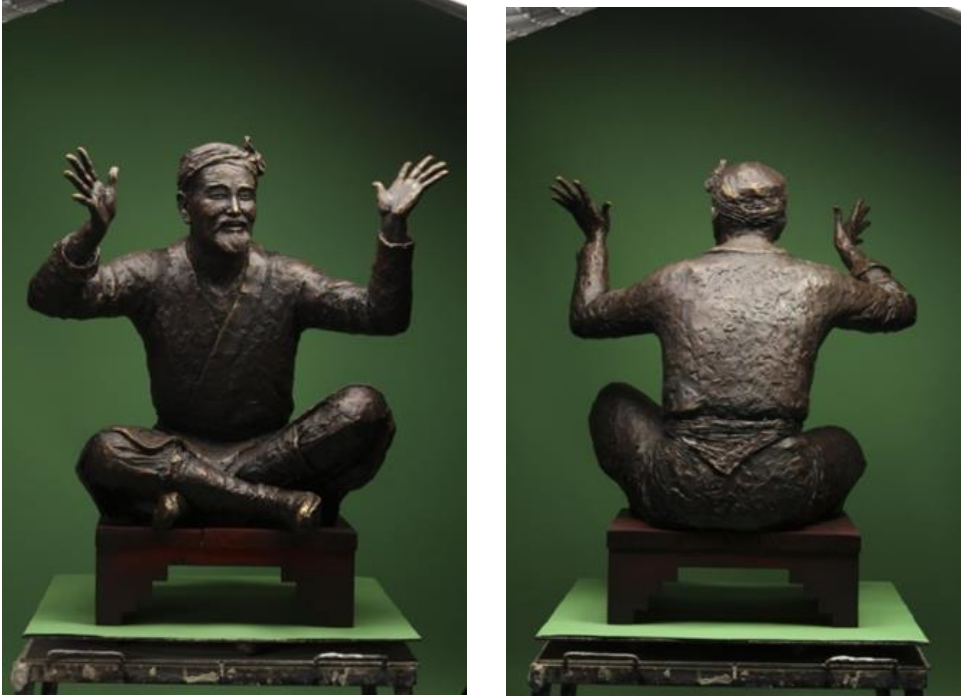
Nasreddin Hoca heykeliyle değerlendirilen son sanatçı Ivan Korzhev, 24 Kasım 1973 yılında Moskova'da doğmuş, sanatçı bir aileye mensuptur. Heykel ve modern mimari alanında gerçekleştirdiği sayısız, iç mekân, anıt ve heykel uygulamalarının yanı sıra mimari birçok eserin de sahibidir (Görsel, 16).

Görsel-16. Korzhev Ivan Vladimirovich, <https://yavarda.ru/korzhev/>

Ivan Korzhev, 1991 yılında Moskova Sanat Okulu'ndan, 1996 yılında ise Surikov Moskova Devlet Akademik Sanat Enstitüsü, Heykel Bölümü'nden mezun olmuştur. 1996'dan bu yana Moskova Sanatçılar Birliği üyesidir. 2008'de Ivan Korzhev, Rusya Federasyonu'nun onur sanatçısı unvanı ile onurlandırılmıştır (Vershina, 2018).

Korzhev, diğer üç sanatçıdan farklı olarak Nasreddin Hoca kompozisyonunu, tek figüre indirgeyerek yorumlamıştır. Kil ile modellenen figürün tasvirinde gerçekçi doğa yorumunun izleri görülmektedir. Figürün gerçekle olan bağı, insan anatomisinin sahip olduğu bileşenlerin birbiriyle olan ilişkileri açısından ustaca kurgulanmıştır. Bronz materyal kullanılarak dökümü gerçekleştirilen eser, 90 × 79 × 64 cm ebatlarında uygulanmıştır. Otantik bir doğu oturuşu olarak yorumlanabilecek duruşta figür, bağdaş kurmuş, vücudun doğal salınımında hafif öne ve görselin ön cephesi referans alındığında sağ tarafa doğru yönelmiştir. Kollarını her iki tarafta yukarı doğru kaldırmış olan figürün, ellerinde oluşturulan gerilim hissi, portrede betimlenen konuşma eylemindeki nüktenin gücünü alımlayıcıya güçlü bir biçimde hissettirmektedir. Figürün baş, gövde ve ayaklarında betimlenen etnografik unsurlar, çekik gözler, sakal ve bıyıkla zenginleştirilen portre, Nasreddin Hoca'nın Türkistan coğrafyasıyla olan bağına gönderme yapar niteliktedir (Görsel, 17-18-19).

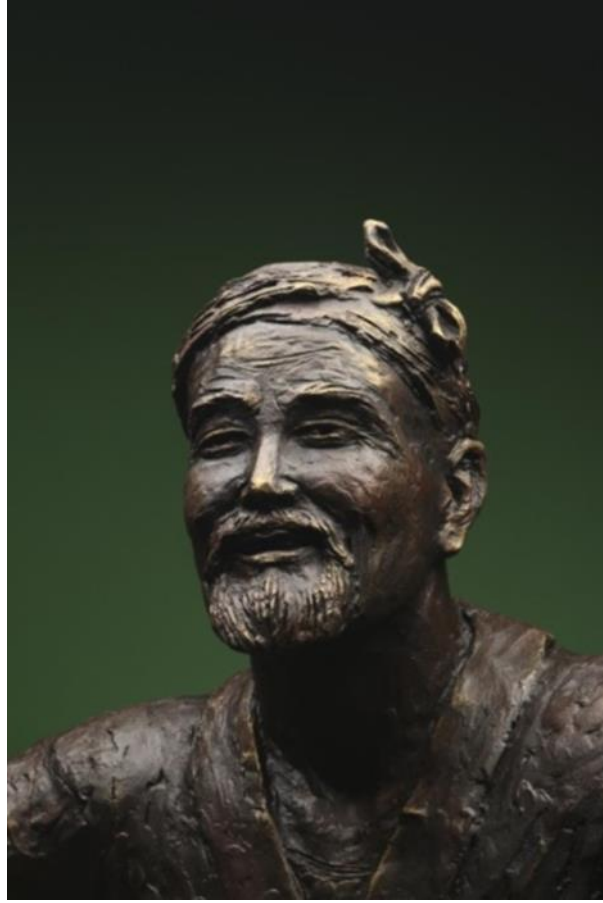

Görsel-17-18. Ivan Vladimirovich Korzhev, “Nasreddin Hoca” Malzeme: Bronz, Ahşap, Boyutlar: 90 × 79 × 64cm. http://i-korzhev.eu/photos/sculpture/hoca_nasreddin/

Görsel-19. Ivan Vladimirovich Korzhev, “Nasreddin Hoca”, Detay, Malzeme: Bronz, Ahşap, Boyutlar: 90 × 79 × 64cm. http://i-korzhev.eu/photos/sculpture/hoca_nasreddin/

Görsel-20, Ivan Vladimirovich Korzhev, “Nasreddin Hoca”, Detay, Malzeme: Bronz, Ahşap, Boyutlar: 90 × 79 × 64. cm http://i-korzhev.eu/photos/sculpture/hoca_nasreddin/

Gerçekte var olup olmadığı sorgulanan ancak pek çok hikâyenin kahramanı olan efsanevi gezgin ve filozof “Khoja Nasreddin”, Korzhev'in bronz heykelinin kahramanı olarak, Orta Asya ve Ortadoğu'daki birçok coğrafyayı kendi vatanı olma noktasında taçlandırmıştır. Ünlü gezgin hikâyelerinde karşılaştığı her durumdan, onu galip olarak çıkartan zekâsıyla, Türk, Orta Asya, Arap, Fars edebiyatının ve ayrıca Kafkasya'nın tamamı ve Balkan halklarının edebiyatlarında da etki sahibi bir karakter haline getirmiştir. Sanatçı izleyicisine hayali bir muhatap için heyecanla söylemde bulunan Hoca Nasreddin'i ustaca betimlemiştir. Hocanın ağzından dökülen kelimeler ustura gibi keskin, bilge ve felsefidir (Görsel, 20).

4. SONUÇ

Fıkralarıyla, 13 yüzyıldan günümüze kesintisiz olarak her dil ve dinden bütün insanlığa mesajlarını ileten, güldürürken düşündüren bilge Nasreddin Hoca, Türk kültür coğrafyasından yola çıkarak günümüz dünyasının kültür, kardeşlik ve barış elçisi olmuştur. Türk kültür coğrafyasının bağrından yetişerek evrensel bir bilgeliliğe ulaşması neticesinde UNESCO tarafından tüm dünyada 1996, Nasreddin Hoca Yılı olarak kabul edilmiştir.

Adına düzenlenen sayısız etkinlik, sempozyum ve şenliklerde insanlık adına oluşturduğu nükte külliyatı bildiri, makale ve kitaplara sığdırılamayacak boyutlardadır. Bu makale, Nasreddin Hoca adına yapılan sayısız bilimsel çalışmaya sanatsal bakış açısıyla bir yenisini ekleme ve sınırları kestirilemeyen uçsuz bucaksız deryada sanat adına bir damla olması amacıyla hazırlanmıştır. O'nun maneviyatının, maddi unsurlarla ebedileştirilmeye çalışıldığı onlarca heykel uygulamasından bazıları üzerine yapılan değerlendirmelerle, heykel sanatçısının belleğinde oluşan imajların kültürel ve plastik yorumlarına yer verilmiştir.

Nasreddin Hoca, sınırlar birbirinden farklı ya da uzak olsa da, ortak kültürden ve dinamiklerden beslenen toplumlarda benzerliklerin olabileceğinin göstergesi niteliğindedir. Sanatın evrensel söylemi, kültürel farklılıklar olsa da insanları ve toplumları birleştirici ve bütünleştirici güçtedir. Anadolu'nun bağrından yetiştiğine inanılan Nasreddin Hoca'nın, binlerce kilometre uzakta hayat bulan heykellerinde, bu birleştirici ve bütünleştirici etkiyi görmek mümkündür. Yakov Yosifovich Shapiro, Metin Yurdanur, Katib Safar oğlu Memmedov'un aynı kültürel mirasın temellerinden beslendiği kabul edilecek olursa, Ivan Vladimirovich Korzhev'in gerçekleştirdiği eserde ortaya koymuş olduğu karakteristik özelliklerde, Nasreddin Hoca'nın birleştirici ve bütünleştirici rolünün etkilerini görmek mümkündür. Farklı bir kültürden yetişen sanatçının gerçekleştirdiği eser, plastik ve estetik özellikleri ile görsel unsurların eşsiz uyumunda Nasreddin Hoca'yı, yaşayan, nefes alan, otantik bir nükte adamına dönüştürmektedir.

Onun adına gerçekleştirilen daha birçok heykelde manevi kişiliği ölümsüzleşmiş, sanatçılar plastik hünerlerini ve estetik bakış açılarını izleyiciyle paylaşmışlardır. Ülkemizde de Nasreddin Hoca'nın adına gerçekleştirilen sayısız etkinlik, bilimsel yayın ve sanatsal eserler bulunmaktadır. Mizahi yönü ve karakteriyle Anadolu'dan bildiğimiz, tanıdığımız, gördüğümüz ve hemen her kesimden bireye hitap eden bu zaman yolcusunun, adına yakışır şekilde tasvir edilmesi, yüzyıllar boyunca devam edecek manevi kişiliğin ebedileşmesinde oldukça önem arz etmektedir. Adına gerçekleştirilecek yapıtlarda estetik ve plastik değerlerle, sanatçı dokunuşlarıyla yaratılacak karakterler, toplumun sanatsal anlamda zenginleştirilmesi adına da büyük katkı sağlayacaktır.

Görülen odur ki; Türk Kültür Coğrafyasının en ünlü ortak edebî ve folklorik şahsiyeti olan Nasreddin Hoca, Türkçenin konuşulduğu devlet ve topluluklarda -âdeta fahrî kültür elçisi gibi- halklar arasında her alandaki yakınlaşmaya, barış ve kardeşliğin tesisine katkıda bulunabilecek yegâne nükte ve mizah adamıdır.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. B. (2011), “Doğu Türklerinin Nasreddin Hocası Mitolojik Bir Kahraman mıdır?”. Bilig, Tür Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi. Güz-2011, Sayı:59.
- Aslan, F. (2011), “Sanal Kültür Ortamında Güncellenen Nasreddin Hoca Fıkraları”. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 6/4 Fall 2011, p.39-60 , TURKEY.
- Cenikoğlu, G. T. (2014), “Türk Dünyasında Nasreddin Hoca Fıkraları”. Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014. 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). ss.239-263 Eskişehir.
- Dölen, H. (2017, 31 Temmuz), Ankara'nın Simgeleşen Heykellerin Sahibi : Metin Yurdanur, <https://www.tanıs gazetesi.com.tr/haber/1268082/ankaranin-simgelesen-heykellerin-sahibi-metin-yurdanur-adresinden-alindi>.
- Gülşen, H. (2012), “Nasrettin Hoca ve Till Eulenspiegel Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 1863-1874, Ankara-Türkiye.
- Görkem, İ. (2012), “Nasreddin Hoca Olgusunun Algılanması ve Anlamlandırılması Üzerine”. Türkbilig, Türköloji Araştırmaları Dergisi, 2012/23: 83-106.
- Karaçalı, M. (2017), “Özbek, Kırgız, Kazak, Azerbaycan ve Gagauz Türkleri Ekseninde Nasreddin Hoca Fıkralarının Ortak Paydası”. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt:5, Sayı:11, Temmuz-2017, Türkiye.
- Matveeva, A. (2015), Яков Шапиро: Я поездил по миру и теперь в Уссурийске работаю над памятником Пушкину Подробнее: <https://primamedia.ru/news/449457/> adresinden alındı.
- Memmedov, K.S. (2018,22 Eylül), Катиб Мамедов <http://artsho.gallery/info/rubrika/avtor/19-katib-mamedov> adresinden alındı.
- Özdemir, N. (2008), “Kültürel Ekonomik İmge Olarak Nasreddin Hoca”. Millî Folklor, 2008, Yıl 20, Sayı 77.
- Şahin, H.İ. (2010), “Türkmenistan’da Nasrettin Hoca ve Timur Fıkraları”. Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Güz-2010 Sayı 55: 135- 146.
- Vershinina, A. (2018, 24 Eylül), Korzhev Ivan Vladimirovich. <http://i-korzhev.eu/about/biography/> adresinden alındı.
- Yurdanur, M. (2018, 24 Eylül), Metin Yurdanur. metinyurdanur.com.tr adresinden alındı.

İNTERNET KAYNAKÇA

- Görsel-1, Nasreddin Hoca Minyatürü, https://www.selcuk.edu.tr/nasreddin_hoca_uyg_ve_ars_mrzk/birim/web/sayfa/ayrinti/40791/tr
- Görsel-2, Korzhev Ivan Vladimirovich, <https://yavarda.ru/korzhev/>
- Görsel-3, Nasreddin Hoca Heykel, http://i-korzhev.eu/photos/sculpture/hoca_nasreddin/
- Görsel-4, Nasreddin Hoca Heykel, http://i-korzhev.eu/photos/sculpture/hoca_nasreddin/
- Görsel-5, Nasreddin Hoca Heykel, http://i-korzhev.eu/photos/sculpture/hoca_nasreddin/
- Görsel-6, Nasreddin Hoca Heykel, http://i-korzhev.eu/photos/sculpture/hoca_nasreddin/
- Görsel-7, Katib Safar oğlu Memmedov, <http://artsho.gallery/info/rubrika/avtor/19-katib-mamedov>
- Görsel-8, Nasreddin Hoca Heykel, <http://www.wikiwand.com/ru>
- Görsel-9, Nasreddin Hoca Heykel, <http://www.wikiwand.com/ru>
- Görsel-10, Nasreddin Hoca Heykel, <http://www.wikiwand.com/ru>
- Görsel-11, Yakov Yosifovich Shapiro, <https://mytashkent.uz/2012/09/15/yakov-shapiro/>
- Görsel-12, Nasreddin Hoca Heykel, <https://vsuete.com/uzbek-folklore-character-nasreddin-hodja-monument/>
- Görsel-13, Nasreddin Hoca Heykel, <https://nursalam.wordpress.com/2011/08/04/>
- Görsel-14, Nasreddin Hoca Heykel, <https://turancografyasi.files.wordpress.com/2014/03/bgm13rbimaagzaz.jpg>
- Görsel-15, Metin Yurdanur <http://metinyurdanur.com.tr/trGörsel-16>
- Görsel-16, Metin Yurdanur “Miras” <http://wikimapia.org/24651679/tr/Miras-Heykeli>
- Görsel-17, Metin Yurdanur “Miras” <http://wikimapia.org/24651679/tr/MirasHeykeli#/photo/4346134>
- Görsel-18, Metin Yurdanur “Miras” <http://elkoalos.blogcu.com/ankara-nasrettin-hoca-aniti/5127730>
- Görsel-19, Metin Yurdanur “Miras” <http://metinyurdanur.com.tr/tr/secilmis-eserler>
- Görsel-20, Metin Yurdanur “Miras” <http://metinyurdanur.com.tr/tr/secilmis-eserle>